

Vleermuisvakberaad

Contact:

Dirk van Pijkeren

Laneco

dvpijkeren@laneco.nl

16 jan 2025

Het Vleermuisvakberaad wordt gevormd door en staat open voor experts en ervaringsdeskundigen van adviesbureaus, de Zoogdiervereniging, bevoegde gezagen en andere experts. Het Vleermuisvakberaad wordt organisatorisch gedragen door het Netwerk Groene Bureaus en de Zoogdiervereniging.

www.netwerkgroenebureaus.nl/brancheorganisatie/werkgroepen geeft de huidige samenstelling.

Reactie Vleermuisvakberaad op de “Wijziging Omgevingsregeling eDNA als erkende maatregel”

De Rijksoverheid is voornemens om de innovatieve onderzoeksmethode soortenDNA (eDNA) goed te keuren. Hiervoor wordt een regeling tot wijziging van de Omgevingsregeling voorgesteld waarin door middel van het toepassen van de soorten DNA-methode en de bijbehorende werkwijze wordt voldaan aan de specifieke zorgplicht (art. 11.27 Besluit activiteiten leefomgeving (Bal)) ten aanzien van flora- en fauna-activiteiten waar bedrijven en woningeigenaren aan moeten voldoen bij het isoleren van grondgebonden woningen.

Het voorstel van de overheid geeft geen invulling aan het Zorgvuldigheidsbeginsel. Er wordt gefocust op sneller en goedkoper en niet op het borgen van de verplichtingen die de overheid met nationale en internationale wetten en verdragen is aangegaan. Dit terwijl het gaat om de kwetsbare soorten en functies, die al achteruitgaan in Nederland, zoals bijvoorbeeld de meervleermuis (Bijlage II, IV van de Hrl). <https://www.zoogdiervereniging.nl/zoogdiersoorten/meervleermuis>

Een algemene reactie op hoofdlijnen:

Hoewel kansrijk om aan te tonen dat er vleermuizen zijn als het zorgvuldig wordt uitgevoerd, is het juridisch benodigde uitsluiten van aanwezigheid met deze methode niet mogelijk op dit moment. Deze methode zal met de huidige insteek juridische procedures tot gevolg hebben die uiteindelijk tot extra vertraging en teleurstelling zullen leiden.

De methode tot nu toe is:

- Te beperkt in haar vooronderzoek naar effectiviteit en halfwaardetijd;
- Te beperkt in haar onderzoek qua grootte van de steekproef;
- Stelt geen eisen aan deskundigheid van de onderzoeker;
- Geeft grote kans op het missen van openingen (vaak vanaf de grond niet waarneembaar);
- Met soortenDNA weet je nog niks over de functie van een verblijf. Er is DNA, of het is er niet;
- Het bewijst niet of een woning een verblijf is. Haren, urine of mestdeeltjes kunnen ook achterblijven bij eventueel aantikken van een verblijf wanneer vleermuizen deze verkennen.
- Het aantal vleermuizen, de functie en het belang voor vleermuizen/populaties worden niet bepaald. Dit is noodzakelijk in het kader van natuurwetgeving (zie ook Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State (ABRvS) van 21 april 2021 (201900294/1/R2);
- Voor de zeldzame soorten (o.a. meervleermuis, tweekleurige vleermuis) is een erg lage steekproef gebruikt en lijkt het een minder effectieve methode (lijken gemist te worden), terwijl deze soorten juist meer aandacht nodig hebben;
- Ecologisch onderzoek, dus ook een eDNA bemonstering, zou in beginsel altijd door een (onafhankelijk) ecologisch deskundige moeten worden uitgevoerd. Een niet ter zake kundige zonder uitgebreide onderzoekservaring zal nooit alle potentiële uit- en invliegopeningen vinden;
- In hoeverre is het realistisch dat alle potentiële toegangen in een gebouw worden bemonsterd d.m.v. de sponsmethodiek? Verblijfplaatsen kunnen bijvoorbeeld ook in de daklaag zitten; dit betekent dat elke dakpan zal moeten worden ‘gesponst’;
- Er wordt gesteld dat geen maatregelen nodig zijn bij een negatieve, en alleen ongeschikt gemaakt hoeft te worden bij een positieve test. Hiermee wordt voorbij gegaan aan de effecten op de SVI bij belangrijke verblijven en soorten met een ongunstige SVI;
- Het protocol werkt misbruik in de hand en is niet onafhankelijk; zie hiervoor de opmerkingen op het protocol verderop in deze reactie;
- De insteek van het beleidsvoornemen doet geen recht aan de verantwoordelijkheid die er vanuit wetgeving voor natuur is.
 - 1) geen compensatie (effecten op de SVI);

- 2) geen maatregelen bij niet aantreffen (terwijl dit wel van belang is gezien de vele verplaatsing van vleermuizen en aantasten potentiële verblijven);
- 3) kan voor alle woongebouwen en door alle partijen worden gebruikt.
- Het voorzorgsbeginsel bepaalt dat aan wetenschappelijke zekerheid grenzende waarschijnlijkheid genoodzaakt is ten overstaan van maatregelen omtrent milieu, natuur en soorten. Daar is gezien het voorgaande niet aan voldaan;

Onze conclusie is: eDNA is potentieel een mooie aanvullende methode op regulier onderzoek. Er zijn echter nog aanvullende studies nodig om deze methode als volwaardig mee te kunnen laten tellen. Ook is de methode op zich staand niet voldoende om alle informatie te verzamelen die nodig is voor een ontheffing/vergunning, omdat er juridische eisen zijn ten aanzien van aan- of aanwezigheid van soorten en functies en aantallen dieren.

Inhoudelijk:

De concept regeling:

Onderstaande opmerkingen zijn geschreven met in acht neming van de onvolkomenheden die in de algemene reactie worden geconstateerd.

- Artikel 4.31b: in de aankondiging staat dat het gaat om particuliere grondgebonden woningen; deze beperking komt niet terug in de regeling; waar alleen wordt gesproken over “gebouwen”. De methode leent zich niet voor grote gebouwen.
- *Artikel 4.31C: voorafgaand aan de activiteit na te gaan of er aanwijzingen zijn van de aanwezigheid op de locatie of het gebruik door vleermuizen van de locatie waar de activiteit wordt verricht of in de directe nabijheid van die locatie als bedoeld in artikel*
 - Er wordt voorbij gegaan aan het feit dat er soorten en functies zijn waarvan de staat van instandhouding ongunstig is. Vanwege deze SVI kan er formeel geen Omgevingsvergunning (of vrijstelling) verleend worden voor activiteiten met een negatieve impact. Dit omdat niet kan worden voldaan aan de voorwaarden uit de Habitatrichtlijn. Daarbij kan o.a. gedacht worden aan de soorten laatvlieger, grootoorvleermuis, meervleermuis en de functie massazwermen.
 - Met de methode worden geen functies aangetoond; wat wel nodig is om te bepalen wat het populatie-effect is (effect op de GSVI; een vereiste uit de Habitatrichtlijn).
- De methode is alleen geschikt voor aantonen, terwijl juridisch “uitgesloten” moet worden. Als iets aangetroffen wordt is niks bekend over de soort/functie. Als er niks wordt aangetroffen kan niks worden uitgesloten.
- Het is onduidelijk op welke manieren na-geïsoleerd mag worden na uitvoering van het onderzoek. Het plaatsen van een thermische buitenschil heeft nogal andere gevolgen dan het inbrengen van isolatiemateriaal in de spouw.
- Indien het geheel enkel van toepassing is op het inbrengen van isolatie in de spouw, dan ontbreekt nu nog de beschrijving hoe voorkomen wordt dat (verblijfplaatsen van) dieren die vanuit een invliegopening van een naastliggende woning in de betreffende spouw (kunnen) kruipen worden verstoord, vernield of gedood.
- U schijft: *DNA via de sponsmethode betrouwbaarder is dan het detecteren van vleermuizen in spouwmuren volgens de huidige werkwijze met het vleermuisprotocol.* Gezien de opzet van het onderzoek en de zeer beperkte steekproef kan deze conclusie niet worden getrokken. Vleermuizen zijn van nature nieuwsgierig en proberen veel mogelijkheden uit door overal te inspecteren en proberen in te kruipen. Slechts enkele van deze vele pogingen leidt tot een nieuwe verblijfplaats. Bij dit uitproberen laten ze eDNA achter dat in de methode teruggevonden wordt. Alleen al door dit gedrag zal er veel vaker eDNA gevonden worden dan dat er daadwerkelijk verblijfplaatsen zijn. Hieruit wordt voorbarig en ten onrechte de conclusie getrokken dat de methode betrouwbaarder zou zijn dan de huidige werkwijze met het vleermuisprotocol.

De eDNA methode werkt niet voor daken omdat daar potentieel te veel openingen aanwezig zijn en omdat daar potentieel ook teveel eDNA aanwezig is gaf Datura aan in de presentatie van het onderzoek op de VLEN dag. Spouwmuren zijn vaak van de bovenkant open en toegankelijk via het dak voor vleermuizen. Met de eDNA methode kan deze toegang niet opgespoord worden.

- U schrijft: *Anderzijds zijn er grote zorgen rondom biodiversiteitsverlies als gevolg van deze isolatieopgave en de noodzaak om beschermde diersoorten te beschermen tegen deze onbedoelde schadelijke effecten van deze bouwactiviteit. De soorten DNA-methode biedt een snelle, effectieve en kostenefficiënte manier om deze beschermde diersoorten te detecteren zonder schade aan de dieren of hun verblijfplaatsen te laten toekomen.* Gezien het beperkt uitgevoerde onderzoek met kleine steekproeven, veel aannames en kleine steekproef kan deze conclusie nu niet worden getrokken. Ook de aanname; *zonder schade aan dieren of hun verblijfplaatsen* kan niet worden getrokken. Met isolatie is immers de schade aan de verblijfplaatsen en potentiële verblijfplaatsen (gezien de GSVI moeten die ook worden beschouwd) het nevenresultaat van de na-isolatie. Een SMP is een beter onderbouwd, allesomvattend product waarmee dit geregeld kan worden. Met de methode e-DNA worden steeds meer (potentiele) woningen en gebouwen ongeschikt waarmee de druk op de overblijvende objecten groter wordt.
- U meldt: *Komen sporadisch voor in spouwmuren (Spouwmuren niet of minder belangrijke verblijfplaats voor deze soort): 7. Gewone grootoorvleermuis (Plecotus auritus) 8. Baardvleermuis (Myotis mystacinus) 9. Rosse vleermuis (Nyctalus noctula) 10. Brandts vleermuis (Myotis brandti) 11. Watervleermuis (Myotis daubentonii).* Dat klopt niet. De soorten zijn zeldzamer en komen minder voor. Een grotere zorgvuldigheid voor deze soorten is noodzakelijk.
- *3.2 Wetenschappelijke validiteit.* De onderzoeken zijn niet gepubliceerd in een peer-reviewed tijdschrift. De rapporten zijn niet zorgvuldig wetenschappelijk opgebouwd, gaan uit van een kleine steekproef en staan vol aannames. Er kan niet worden gesproken van een wetenschappelijke toetsing. Het protocolonderzoek is niet inzichtelijk gemaakt; niet navolgbaar is of inderdaad conform het Vleermuisprotocol onderzoek is gedaan.
- U meldt: *Ook wordt gesteld dat er nog aanvullend onderzoek noodzakelijk is om meer data te verkrijgen over de minder algemene vleermuissoorten (zeldzame soorten) en de afbraaksnelheid (detectietijd) van soorten DNA, met name in de winterperiode.* Hoe kan met deze onduidelijkheden een methode als volwaardig worden gepresenteerd?
- U meldt: *Natuurvriendelijk isoleren kan in heel Nederland worden toegepast zónder voorafgaand ecologisch onderzoek. Het isolatiebedrijf voert de isolatie dan uit volgens voorwaarden die onder de landelijke lijn NVI gelden.* Gezien de ongunstige staat van instandhouding van een aantal soorten/functies is deze methode ecologisch-juridisch sowieso onhoudbaar. Voor bijvoorbeeld meervleermuis en laatvlieger worden met deze methode nu waarschijnlijk kolonies vernietigd zonder dat bekend is dat de soort er zit en zonder afdoende compensatie omdat we niet weten welke maatregelen werken voor de soort. Dit is weer het resultaat van het afwezig zijn van onderzoek naar soortspecifieke parameter.
- U schrijft: *Met het vleermuisprotocol kan het netwerk en de essentiële functies van vleermuisen in een gebiedsfunctie in kaart gebracht worden.* Dat klopt niet. Het Vleermuisprotocol is bedoeld voor onderzoek op puntlocaties om functies uit te sluiten. Voor onderzoek naar gebiedsfuncties van vleermuisen hebben het NGB en de Zoogdierverseniging de Richtlijn grote gebieden ontwikkeld.
- U geeft aan dat met de methode invulling wordt gegeven aan de specifieke zorgplicht, maar gaat voorbij aan de overtreding van verbodsbepalingen.

- Al jaren worden verschillende onderzoeksmethodes gebruikt en met succes toegepast om vleermuizen uit te sluiten dan wel aan te tonen. Wij zouden graag zien dat deze methoden (Vleermuisprotocol, Richtlijn grote gebieden) ook als formeel erkende methode door u worden aangewezen.
- Tot slot staat er in de toelichting van de wijziging nog een belangrijke discrepantie. Onder hoofdstuk 5 valt te lezen: *‘indien uit de analyse blijkt dat vleermuis-DNA aanwezig is, moet het gebouw eerst natuur-vrij worden gemaakt voordat verdere werkzaamheden kunnen plaatsvinden’*. Hiermee wekt de toelichting de indruk dat met uitvoering van eDNA-onderzoek en natuur-vrij maken voldaan wordt aan wettelijke verplichtingen. Paragrafen 4.2 en 4.4 stellen echter dat het e-DNA onderzoek niet de verplichting vervangt om voor een flora- en fauna-activiteit een vergunning aan te vragen. Met andere woorden: wanneer vleermuis-DNA wordt aangetoond, dan moet men uitzoeken welke functie aanwezig is en vóór ontwikkeling een vergunning aanvragen en de juiste compensatiemaatregelen nemen. Deze tegenstrijdigheden wekken niet de indruk dat de wijziging voldoende doordacht is.
- Er lijkt een suggestie gedaan te worden dat de methode ook voor andere soorten zoals jaarrond beschermde vogels gebruikt kan worden. Dat is nu nog niet mogelijk maar verdient een volledige uitgewerkt haalbaarheidsonderzoek.
- Er is nog veel onbekend over de afbraak snelheid van vleermuisDNA in spouwmuren of op andere plekken in de thermische schil van gebouwen. Hierbij zou ook rekening gehouden moeten worden met een diversiteit aan omstandigheden en materialen. De steekproeven van de uitgevoerde onderzoeken zijn beperkt in aantal, waardoor hier op dit moment met de huidige gegevens nog geen uitspraak over gedaan kan worden.
- U geeft aan dat: *‘Op het moment dat er vleermuis(verblijfplaatsen) worden gevonden, moeten maatregelen worden genomen om te voorkomen dat vleermuizen worden gedood of verblijfplaatsen vernietigd of verstoord. Dan kan de methode Natuurvriendelijk isoleren worden gevolgd’*. De methode Natuurvriendelijk isoleren met bijbehorende maatregelen ter compensatie is gebaseerd op een kansberekening met als basis het totale aantal grondgebonden woningen binnen een CBS-buurt en de kans dat verblijfplaatsen van een aantal vleermuissoorten en -functies aangetast wordt door de isolatiewerkzaamheden. Door woningen uit te sluiten van deze methode middels soortenDNA en alleen woningen met een positief resultaat natuurvriendelijk te isoleren, kloppen de onderliggende berekeningen behorende bij deze methodiek niet meer.

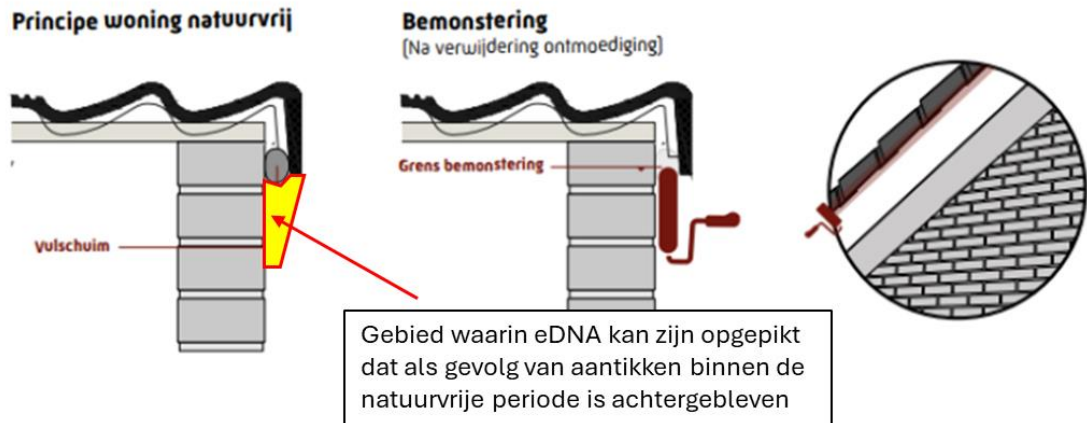
Bijlage I: soorten DNA bemonsteringsprotocol

- Er worden ten aanzien van de monsternamen geen eisen gesteld aan de competentie van de onderzoeker. Een niet vleermuis-expert gaat zeker uitvliegopeningen missen. Ook wekt het niet door een onafhankelijk persoon onderzoek laten doen misbruik in de hand.
- Voor grote panden is deze methode vanwege de vele openingen niet geschikt. Ook is de methode voor grote panden onder 1. Niet in overeenstemming met de aankondiging dat het alleen om grondgebonden, particuliere woningen zou gaan. Met deze uitbreiding kunnen hele wijken (o.a. van VVE's en woningstichtingen) ook worden onderzocht. Dat is gezien de impact op vleermuizen (grootschalig) niet wenselijk.
- Hoe wil men alle dakpannen (vaak allemaal potentiële openingen) gaan bemonsteren? Dat is niet mogelijk. Daarnaast geeft Datura aan dat ze verwachten dat daken veel eDNA bevatten die niet op verblijfplaatsen duiden. Vleermuizen laten eDNA vallen bij het overvliegen !
- Bewaarmethode kan leiden tot valsnegatieven. Dat kan niet de bedoeling zijn.

- U meldt: *Als uit het laboratoriumonderzoek blijkt dat er geen vleermuis-DNA is aangetroffen, dan mag de spouw van het betreffende object binnen een termijn van zes maanden na-geïsoleerd worden, zonder dat de woning natuur-vrij moet worden gemaakt.* Gezien de onbekend het van de halwaardetijd, en de verplaatsingsdrang van vleermuizen gaan met deze methode dieren worden gedood.
- U meldt: *Als uit het laboratoriumonderzoek blijkt dat er vleermuis-DNA is aangetroffen dan dient men het na te isoleren object eerst 'natuur-vrij' te maken.* Deze methode lijkt ons juridisch-ecologisch niet mogelijk. Alleen weten welke soort er zit (onbekend hoe lang geleden) zegt niets over de aanwezige soort-functiecombinatie, het belang voor de populatie, en heel scala aan andere informatie. Ook wordt hierdoor zonder compensatie en rekening houdend met het potentieel voor soorten, potentieel onvervangbare verblijfplaatsen of alternatieven daarvoor vernietigd. Te denken valt aan kraamvlekken van soorten met een ongunstige SVI, waardoor feitelijk juridisch geen toestemming verleend kan worden voor aantasting, massazwermvlekken van gewone dwergvleermuizen e.d.. De voorgestelde aanpak voldoet niet aan de vigerende werkzaamheden.

Onderzoeken Arcadis

- Arcadis meldt dat: *Een ander voordeel is dat de methode systematisch kan worden ingezet en niet afhankelijk is van de beschikbaarheid van deskundige ecologen.* Dat bestrijden wij. Zonder inhoudelijke kennis van vleermuizen en verblijfplaatsen is het onmogelijk om alle in- en uitvliegopeningen te vinden (dat zien wij nu ook in de praktijk bij de methode Natuurinclusief Isoleren).
- Het protocolonderzoek (paragraaf 2.1.2) lijkt niet volledig uitgevoerd; er worden echter in de concept regeling wel conclusies over getrokken. Dit is zeer onzorgvuldig en wekt misvattingen in de hand. Wij zien graag een rectificatie.
- Er worden conclusies getrokken aan de hand van scores uit een beperkte steekproef; daarmee is ons inziens geen methode uit te rollen over heel Nederland.
- Arcadis concludeerde: *Het is aannemelijk dat alle vleermuissoorten aangetoond kunnen worden, maar nog niet bewezen.* Dat betekent dat deze methode onvoldoende rijp is om te voldoen aan het zorgvuldigheidsbeginsel.
- Blijkbaar zijn er onvoldoende gegevens over de duur van de aanwezigheid van meetbare eDNA. Daarmee is de methode onbruikbaar zolang dit niet bekend is.
- In andere onderzoeken van Arcadis wordt gesproken over langdurige detectie met eDNA in natuurvrij gemaakte woningen. Gezien het onderzoek is dit meer een aanname dan een bewijs (en daarmee onvoldoende zorgvuldig). Onbekend is of:
 - Er goed en juist natuurvrij is gemaakt;
 - Vleermuizen ook bij ongeschikt gemaakte plekken vaak aantikken om te verkennen, waardoor DNA achterblijft.

Figuur 3: een schematische weergave van de bemonstering in relatie tot de ontmoediging

Onderzoek Datura

- Er wordt op basis van het aantal keutels een inschatting gemaakt van het type verblijfplaats. Dit zal leiden tot vals positieve/negatieve waarnemingen omdat bij veel gebruikte zomerverblijfplaatsen ook veel keutels aanwezig zijn en bij kraamlekken op afwijkende locaties de keutels worden gemist.
- Er worden door het gehele rapport heen vergelijkingen gemaakt met het Vleermuisprotocol; terwijl onbekend is of er voldaan is aan de kaders uit het protocol. Dit vergelijk loopt daarmee scheef.
- Datura schrijft: *Bij gevoeligere detectie zouden dus verblijfplaatsen vastgesteld worden op locaties waar geen verblijfplaats aanwezig kunnen zijn.* Hieruit blijkt dat het draaien aan knoppen een positievere of negatievere uitkomst kan geven; hetgeen een zorgvuldigere methode-analyse en vereisten met zich mee zou moeten brengen.
- Datura meldt: DNA spons: *De eDNA sponsmethode kan in beginsel toegepast worden op alle panden tot een maximale hoogte van 12 meter* Wat betekent dat de aangegeven methode in het beleidsvoornemen hiermee strijdig is.